

nog uit de periode van de allervroegste kennismaking met de heulbank? Wijst zij in de richting van een nog vroegere werkbank, waarop ook maar één klomp kon worden bewerkt, iets in de geest van het Larense bokje (krt. 22 sub B)? Hadden wij gegevens kunnen bemachtigen uit de Franse noordelijke kustprovincies, wellicht hadden we hier meer kunnen doen dan vraagtekens plaatsen. Een onderzoek is nooit voltooid.

3. Het paalmes op de heulbank heeft in de atlas de rol gespeeld van een telkens weer op een onvermoede plaats priemende voetangel. Het zijn vooral de twee vermeldingen in Vlaanderen die de moeilijkheden baren. Daarbij komt de verklaring van Pr. Janssens in Volkskunde, jrg. 11 Nieuwe Reeks, pag. 219: „Vroeger, toen elke blokmaker heel de blok zelf moest maken, waren ‘krampeird’ en ‘heulbank’ aan elkaar verbonden” (geldt voor het Land van Waas). Men moet enerzijds aannemen, dat de heulbank, toen zij via het Maasdal ten tweeden male ons gebied binnendrong, in de periferie zo oppervlakkig bekend werd, dat men de inkeping waar de klompen in konden worden vastgezet toevoegde in het blok waaraan het paalmes scharnierde i.p.v. er een afzonderlijke stelling voor in gebruik te nemen. Anderzijds wijst alles erop, dat de heulbank daarvóór al in het zuidwesten van het onderzochte gebied ingang had gevonden. Wat zoëven onder 2 ter sprake kwam duidt daar ook op. Hoe zijn dan de twee Vlaamse vermeldingen van „paalmes op de heulbank” te begrijpen? Omdat ik anders geen kans zie een zinvolle structuur in het materiaal aan te tonen, houd ik het erop, dat in een eventueel nog niet dicht met klompenmakerijen bezet Vlaanderen hier en daar dezelfde ontwikkeling plaatsvond als in het noordoosten van Nederland op tamelijk uitgebreide schaal voorkwam. Vlaanderen zou dan én oudste gebied met de heulbank én randgebied ten opzichte van de Maasdal-vernieuwing zijn.

Naast de zeer uitdrukkelijke vermelding van de eenheid praam-snijblok bij B ü l d — hij wijst er tot tweemaal toe op, zonder aandacht te besteden aan het feit dat een foto in zijn eigen boek hem tegenspreekt (pag. 40 en 47) — staat de raadselachtige uitlating van V a u c h e l e t: „*coche n. f. Métier à planer. Coche à creuser; — Bique*”. Hij gebruikt dus hetzelfde woord ter aanduiding van de bank waarop het „planer” als voor die waarop het „creuser” plaatsgrijpt. Er wordt gesproken over een *grande plane, fixée à un bout*; dat is ongetwijfeld een gewoon paalmes.

Dus een eenheid van heulbank en snijblok? In de L a r o u s s e vinden we duidelijke aanwijzingen dat beide werkbanken in Frankrijk